

7. Плетнёва Е. Ю. *Задачи и приоритетные направления государственной политики в области обучения детей-инвалидов и детей с ОВЗ в Новосибирской области [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.edu54.ru>.*
8. Шестакова Е. В., Сорокина Т. В. *Возможности инклюзивного образования [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://sibac.info>.*

Марків Володимир Миколайович

БАЗОВІ СКЛАДОВІ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

У статті подається аналіз структурних компонентів готовності дитини до систематичного навчання в школі, наукового розуміння структури змістового наповнення поняття «готовності».

***Ключові слова:** результати дослідження, дошкільний та молодший шкільний вік, провідні види діяльності, соціальна роль, якісні зміни, розвиток особистості.*

Дошкільний період у життєвому циклі людини характеризується зміною провідного виду діяльності, яка зумовлює появу нової соціальної ролі – учня. У дитини відбувається ускладнення потреб та мотивацій, з'являються якісні зміни в психічному розвитку, що веде до новоутворень в інтелектуальній, емоційній, вольовій сферах особистості. Це в цілому характеризує готовність до систематичного навчання та становить основу розвитку, від якого залежить успішна адаптація до школи, самопочуття, визначає психічне та соматичне здоров'я учня.

Готовність до шкільного навчання як комплексне, багаторівневе поняття, має свою історію, традиції у психолого-педагогічній науковій літературі (Л. Арсмона, К. Бардін, Л. Божович, Л. Венгер, О. Запорожець, Г. Костюк, Г. Люблінська та ін.). У сучасному трактуванні це поняття розглядається як певний стан психофізіологічного розвитку особистості дитини у перехідний переддошкільний період, який зумовлює формування в неї здатності брати участь у шкільному навчанні [2; 5; 6; 7].

На жаль, аналіз роботи початкової ланки освіти показує, що практична підготовка дітей до школи знаходиться ще не на відповідному до сучасних вимог рівні. Удосконалення технології підготовки дітей до школи передбачає наявність наукового розуміння структури змістового наповнення поняття «готовності».

Результати аналізу теорії і практики засвідчують відсутність єдиного визначення цього особистісного утворення. Незважаючи на наявність широкого спектру дефініцій і багатоаспектності у виділенні умов готовності дитини до навчання у школі і розумінні суті цього феномену, можна виокремити основні її сфери. Це, зокрема, фізична, інтелектуальна, особистісна і емоційно-вольова готовність.

Вимоги, які висуває сучасна загальноосвітня школа до першокласника, передбачають насамперед необхідний фізичний стан, його здоров'я. З перших же днів навчання дитина повинна сидіти за партою 35 хвилин у визначеній статичній позі, тримати певним чином ручку чи олівець, носити портфель чи ранець. Її мускулатура має бути розвиненою, рухи координовані і точні. При цьому особливе значення надається готовності руки дитини до виконання дрібних і різноманітних рухів, які потребують оволодіння письмом дошкільного навчання. Як бачимо, фізична готовність складається з рівня морфологічного і функціонального розвитку і стану психічного і соматичного здоров'я. Водночас дослідження свідчать, що однією з причин хронічної неуспішності першокласників, ускладнень з адаптаційними процесами є функціональна незрілість біля 30-40% загальної їх кількості. На думку вчених (Т. Артемова, М. Вайзман, О. Дубчак, Г. Костюк, Ю. Ямпольська), шестирічний (семирічний) першокласник за рівнем свого розвитку залишається, по суті, дошкільником. Природно, це не завжди фіксується при оцінюванні фізичного розвитку малюка – майбутнього школяра.

Готовність до систематичного навчання значною мірою детермінується розумовим розвитком дитини, під яким переважна більшість вчених убаває загальну інформованість, кругозір, рівень розвитку пізнавальної діяльності, володіння елементами навчальних навичок тощо.

Важливим тут є нагромадження нею відомого багажу знань. У програмі передбачені зміст і той обсяг знань, які повинні бути засвоєні в

кожній віковій групі. Однак нерідко діти, що приходять з дитячих садів, незважаючи на значний їх об'єм, мають знання фрагментарні, поверхневі і часто неточні. Пам'ять дитини засмічена безліччю формальних знань у виді зовсім порожніх, незрозумілих їй слів.

Добре підготовленим дошкільник є тоді, коли може свої знання використовувати у розповідях, іграх, може узагальнювати, порівнювати, об'єднувати в групи, виділити загальні і найважливіші ознаки і виконати інші дії на основі цих знань. Свої знання, свої враження діти повинні передавати голосною, правильною і зв'язною мовою.

Розвиток мовлення вимагає значного запасу слів, що забезпечує розвиток і удосконалення граматичного складу мови, засвоєння її морфологічної системи, який висуває підвищені вимоги до самостійної розумової діяльності дітей, розвитку логічного мислення. Фундаментом усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків є становлення у дошкільника символічної функції. Зокрема, Ж.Паже вважав, що до семи років у дитини з'являється свідоме використання знаково-символічних засобів, що є основою розвитку логічного мислення. Аналогічної думки дотримувався у своїх працях Л.Виготський, де знаково-символічне опосередкування розглядається ним в якості універсального механізму, що забезпечує свідомості і довільність психічних функцій, а використання знаку дозволяє дитині оволодіти власною поведінкою. Звідси сформованість знаково-символічної функції свідомості є необхідною передумовою успішного оволодіння навчальною діяльністю, накопичення словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення майбутнього першокласника.

Інтелектуальна готовність дитини до школи пов'язується з розвитком її мислення. Оскільки образне мислення дитини є її провідним видом діяльності, розв'язання поставлених перед нею завдань відбувається насамперед в уяві, а накопичений досвід підвищує розуміння змісту різної складності, що також є одним з показників розвитку дитячого логічного мислення. Отже, сутність інтелектуальної готовності до навчання доцільно розглядати як сукупність компонентів, що включають, по-перше, певний кругозір дитини, суму знань, умінь і навичок, які забезпечують освоєння шкільної програми. По-друге – рівень сприйняття, розуміння, мислення, уява і мовна підготовка, а також достатнє опанування знаково-символічною функцією

пізнавальної активності дитини.

Рівень розвитку логічного мислення і пам'яті, на нашу думку, тут є прямим показником зрілості мозкових центрів їх функціональної готовності до засвоєння знань, умінь і навичок майбутнього школяра. Безпосередньо це пов'язується з фізіологічним дозріванням нервової системи. Останнє створює фізіологічну основу для виникнення і реалізації психічних новоутворень, у тому числі й формування сприйняття нової соціальної ролі – «внутрішньої позиції учня» [4; 6].

Структура особистісної готовності дитини до школи передбачає наявність певних новоутворень у сфері спілкування. Проявляється це насамперед у здатності до спілкування на загальні теми. Такі учні більш уважні на заняттях, продуктивність їхньої діяльності значно вища, ніж у тих які, віддають перевагу грі з дорослими. Особистісна готовність пов'язується з придбанням навичок підкорення своїх власних претензій законом дитячих груп у нових умовах, установлювати і підтримувати стосунки і ровесниками, що забезпечують безболісну адаптацію дитини у шкільне життя.

Розглядуваний компонент готовності включає в себе мотиваційний аспект, тобто підношення дошкільника до очікуваного навчання у школі. Звичайно, бажання стати учнем виникає майже в усіх дітей, чому сприяє система спільної роботи закладу дошкільної освіти, сім'ї, школи.

Водночас у сучасній теорії відсутня точка зору готовності до шкільного навчання. Але більшість науковців вважає, що ключовим для визначення розвитку особистої сфери, є «відношення дитини до навчальної ситуації». Ця якість носить систематизуючий характер і поєднує позитивне відношення до навчальної діяльності, мотиваційну готовність приймати нову соціальну роль – роль учня.

Важливим складником підготовки дитини до школи є її емоційно-вольова зрілість. Вона діагностується насамперед через визначення здатності дитини підкоряти свої дії певній меті, виконувати завдання вчителя, планувати свої дії, проявляти наполегливість при розв'язанні висунутих завдань. Це може виявлятися не тільки у навчанні, але і в здатності «побороти безпосереднє бажання, відмовитися від чудового заняття, гри заради виконання доручення дорослого...» (Я. Коломинський, Є. Пацько) [5], де наявність вольової дії, тобто вміння дитини поставити мету, намітити план дій, проявити певне зусилля у процесі його реалізації, а

також оцінювати результат своєї діяльності є провідним у діяльності і поведінці дитини. Мова йде про організованість, що містить у собі ряд характеристик, пов'язаних з довільністю поведіння, і включає старанність і ретельність.

Таким чином, ключовим моментом, що характеризує організованість, є уміння планувати свою діяльність, упорядковувати дії, виконувати їх у необхідній послідовності без значних зусиль і зовнішніх стимулів з боку вчителя і батьків. Вона тісно пов'язана з розвитком інтелектуальної сфери дитини, розвитком її мислення і пам'яті.

До базових фундаментальних психічних утворень, що визначають шкільну готовності дитини, є рівень розвитку її навмисного запам'ятовування, основним показником якого є продуктивність навмисного запам'ятовування, властивості кори головного мозку, що реалізують функції запам'ятовування, збереження і відтворення інформації, яка виявляється в успішності і якісній своєрідності виконання різновидів діяльності.

Одним із складових готовності до систематичного навчання в школі є мовний розвиток малюка. Насамперед це культура мови, її зв'язність, словниковий запас, граматичний лад і послідовністю викладу матеріалу. Важливо у ході визначення мовного розвитку не залишати без уваги і види мовних порушень, що зустрічаються в дітей. Відомо, що для дітей загальноосвітньої школи не типові всі можливі види порушень мови, тому їх спектр обмежений порушеннями, характерними для дітей загальноосвітніх шкіл.

У загальній структурі готовності важливе місце належить емоційному аспекту цього утворення. Відбувається систематично організоване збагачення не тільки розуму, але і почуттів дошкільника, рис його характеру, інтересів, особистості в цілому. Виховання почуттів вимагає систематичного розвитку уявлень дітей, збагачення їхнього кругозору, формування в них правильного відношення до тих чи інших подій і явищ. При цьому розвиток дитини не йде гладко і прямолінійно: у дитини часом виявляються і навіть розвиваються не тільки позитивні риси, але й негативні риси: зазнайство, агресія, конфліктність, невпевненість у собі тощо. Намічені зміни на краще іноді зупиняються, застоплюються, що є очікуваним і природним для виховання.

Отже, під емоційно-вольовою готовністю дитини до школи розуміється здатність дитини до тривалого виконання не дуже привабливих для неї завдань, сформованість певного рівня довільності поведінки у пізнавальній діяльності, наявність елементів саморегуляції і організованості до емоційно-вольових проявів.

Оскільки готовність дитини до школи є складним утворенням, його складові взаємозв'язані і взаємозумовлені. Наприклад, фізичний розвиток дошкільника є базою для дозрівання мозкових центрів, що у свою чергу є передумовою його інтелектуальної готовності. Стан сформованої здатності до вольових зусиль детермінує ступінь довільності і розвитку емоційної сфери дитини, а ієрархія мотивів у свою чергу є передумовою оволодіння довільністю поведінки.

Таким чином, обґрунтування відповідної дидактичної моделі передбачає розуміння змістового наповнення «готовності» як комплексного багаторівневого поняття, основними компонентами якого є фізична, інтелектуальна, особистісна і емоційно-вольова готовність.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / А.Богуш, Г.Беленька, О.Богініч та ін.; наук.кер.проф. А.Богуш. – Київ: Світоч, 2012. – 26с.
2. Божович Л. Личность и ее формирование в детском возрасте - М 1968 - 286 с.
3. Запорожец А.В. Некоторые психологические проблемы детской игры //Дошк.воститание. - 1965. - № 10. - С. 77.
4. Коломинский Я.Л., Панько Е. А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста. - М.: Просвещение, 1988. - 190 с.
5. Марків В. Теорія та методика виховання: навч.метод.посіб. /В.Марків. – Запоріжжя: КВНЗ «ХННРА» ЗОР, 2018. – 328.
6. Мухина В.С. Шестилетний ребенок в школе. - М., 1986. - 83 с.
7. Проскура О.В. Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. -К.: Освіта, 1993. - 134 с.